ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
CLAUS GULMANN
της 16ης Ιανουαρίου 1992 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Η παρούσα υπόθεση, την οποία υπέβαλε στο Δικαστήριο το tribunal de commerce των Βρυξελλών σύμφωνα προς το άρθρο 177 της Συνθήκης ΕΟΚ, αφορά την ερμηνεία της απαγορεύσεως, κατά το άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ, των μέτρων αποτελέσματος ισοδυνάμου προς ποσοτικούς περιορισμούς αποτελέσματος σε τομέα που εμπίπτει στην κοινή οργάνωση της αμπελοοινικής αγοράς.

2. Κατά παράδοση, οι οινοπαραγωγοί ήταν ελεύθεροι να επιλέγουν τη λύση της εμφιαλώσεως του οίνου στον τόπο παραγωγής ή να αναθέτουν σε τρίτους τη μεταφορά του « χύμα » μέχρι τον τόπο καταναλώσεως όπου εμφιαλωνόταν.

Τα τελευταία έτη επικράτησε η τάση ο οίνος να εμφιαλώνεται από τους ίδιους τους παραγωγούς, τουλάχιστον όσον αφορά τον οίνο ποιότητας.

Την απόφαση λαμβάνουν οι ίδιοι οι οινοπαραγωγοί.

3. Πάντως, η υπό κρίση υπόθεση ανέκυψε λόγω του ότι το ζήτημα του τόπου εμφιαλώσεως ρυθμίζεται πλέον από τις αρχές των κρατών μελών παραγωγής οίνου.

Η παρούσα υπόθεση αφορά παρόμοια ρύθμιση που ισχύει στην Ισπανία για τους οίνους της περιοχής Rioja. Όπως προκύπτει από τις γραπτές παρατηρήσεις της Επιτροπής, και άλλα πλην της Ισπανίας κράτη μέλη που παράγουν οίνο στην Κοινότητα εξέδωσαν ή προτίθενται να εκδώσουν διατάξεις σχετικά με την εμφιάλωση του οίνου υποχρεωτικώς στην περιοχή παραγωγής [1].

Η Επιτροπή ισχυρίζεται ορθώς ότι σωρευτικώς εθνικές διατάξεις που περιέχουν ειδικές διατάξεις σχετικά με τον τόπο εμφιαλώσεως των οίνων ποιότητας οδηγούν στον κατακερματισμό της Κοινής Αγοράς και στη δημιουργία περιφερειακών αγορών, γεγονός που έχει αρνητική επίπτωση στη θεμελιώδη επιταγή του κοινοτικού δικαίου περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η δανική.

1 — Σύμφωνα με τις παρατηρήσεις της Επιτροπής, η Γαλλία εισήγαγε νομοθετικώς από το 1972 την υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων Αλσατίας ονομασίας ελεγχομένης προελεύσεως στα διοικητικά διαμερίσματα παραγωγής. Στην Ιταλία, η εμφιάλωση της marsala είναι υποχρεωτική στην περιοχή παραγωγής. Στην ίδια χώρα, κατατέθηκε νομοσχέδιο προβλέπον ότι οι κανόνες σχετικά με την εμφιάλωση σε ορισμένες περιοχές παραγωγής οίνων ελεγχομένης προελεύσεως καθορίζονται με προεδρικό διάταγμα. Στο Λουξεμβούργο, η ισχύουσα ρύθμιση προβλέπει ότι το εθνικό σήμα δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί παρά μόνο για τον διατιθέμενο σε φιάλες στο εμπόριο οίνο. Πάντως, ισχύουν ορισμένες παρεκκλίσεις από τον εν λόγω κανόνα. Στη Γερμανία, η ισχύουσα ρύθμιση προβλέπει ότι ο οίνος μπορεί να θεωρηθεί οίνος ποιότητας παραγόμενος σε καθορισμένη περιοχή μόνον αφού λάβει αριθμό ελέγχου που χορηγείται αποκλειστικά στους εμφιαλωμένους οίνους. Ας προστεθεί ότι κατά τη συζήτηση ακροατηρίου αναφέρθηκε, αφενός, ότι η Ισπανία πρόκειται να εκδώσει, με έναρξη ισχύος από το 1992, ανάλογες διατάξεις σχετικά με τον τόπο εμφιαλώσεως όσον αφορά τον οίνο που παράγεται στην περιοχή Jerez και, αφετέρου, ότι η Πορτογαλία θέσπισε παρεμφερείς διατάξεις.

4. Πάντως, δεν πρόκειται εδώ για προσφυγή της Επιτροπής βάσει του άρθρου 169 της Συνθήκης ΕΟΚ κατά της Ισπανίας ή άλλων κρατών μεταξύ εκείνων που προαναφέρθηκαν. Όπως διευκρίνισα, πρόκειται για υπόθεση που υπέβαλε βελγικό δικαστήριο, και συγκεκριμένα το tribunal de commerce των Βρυξελλών, το οποίο υποχρεώθηκε να αποφανθεί επί διαφοράς μεταξύ δύο βελγικών επιχειρήσεων και μιας ισπανικής.

Το βελγικό δικαστήριο έκρινε αναγκαίο, προκειμένου να κρίνει επί της διαφοράς που του υποβλήθηκε, να υποβάλει στο Δικαστήριο το ζήτημα της ερμηνείας του άρθρου 34 της Συνθήκης ΕΟΚ. Η ερμηνεία από το Δικαστήριο θα επιτρέψει στο βελγικό δικαστήριο να αποφανθεί αν η ισπανική κανονιστική ρύθμιση που επιβάλλει την υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων Rioja στην περιοχή Rioja αντίκειται προς την απαγόρευση του άρθρου 34.

Τα υποβληθέντα από το βελγικό δικαστήριο ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

«1) Συνιστά μέτρο αποτελέσματος ισοδυνάμου προς ποσοτικούς περιορισμούς επί των εξαγωγών, κατά την έννοια του άρθρου 34 της Συνθήκης ΕΟΚ, εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως το ισπανικό κανονιστικό διάταγμα 157/88 της 24ης Φεβρουαρίου 1988, και ο κανονισμός του συμβουλίου διαχειρίσεως του οίνου με την ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως "Rioja" ο οποίος εκδόθηκε σε εφαρμογή του εν λόγω διατάγματος;

2) Αν ναι, μπορούν οι ιδιώτες να επικαλούνται παράβαση του άρθρου 34 έναντι άλλων ιδιωτών;»

5. Οι γραπτές και προφορικές παρατηρήσεις καταδεικνύουν ότι το ζήτημα της υποχρεωτικής εμφιαλώσεως στην περιοχή παραγωγής εμφανίζει οικονομικό και πρακτικό ενδιαφέρον. Εκτός από τις δύο βελγικές επιχειρήσεις και την Επιτροπή, παρατηρήσεις κατέθεσαν ορισμένα κράτη, όπως το Βέλγιο, οι Κάτω Χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο, τα οποία δεν είναι τα ίδια παραγωγοί οίνου ή η παραγωγή των οποίων είναι πενιχρή, πλην όμως διαθέτουν σημαντική βιομηχανία εμφιαλώσεως. Αντίθετα, μεταξύ των κρατών παραγωγής, μόνον η Ισπανία, ως άμεσα ενδιαφερόμενο κράτος, υπέβαλε παρατηρήσεις.

6. Τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως και οι νομικές σκέψεις που διατυπώθηκαν εκτίθενται στην έκθεση ακροατηρίου. Περιορίζομαι στη συνέχεια να περιγράψω με συντομία τα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως και να εξετάσω τις νομικές θέσεις που νομίζω ότι είναι ουσιώδεις για να δοθεί απάντηση στα δύο ερωτήματα.

Η απάντηση επί του πρώτου ερωτήματος

Η ισπανική κανονιστική ρύθμιση σχετικά με την υποχρεωτική εμφιάλωση οίνων ονομασίας προελεύσεως στην περιοχή Rioja

7. Δυνάμει του ισπανικού νόμου περί οίνου του 1970, συστάθηκε ειδικό συμβούλιο διαχειρίσεως οίνου για την περιοχή της Rioja, το οποίο είναι αρμόδιο να ρυθμίζει, υπό την επιφύλαξη της εγκρίσεως από τον Υπουργό Γεωργίας, ζητήματα σχετικά με τους οίνους ονομασίας προελεύσεως και το οποίο, εξάλλου, έχει ως αποστολή να μεριμνά για την τήρηση των ισχυόντων σε θέματα χρησιμοποιήσεως της

ονομασίας προελεύσεως Rioja κανόνων. Το συμβούλιο διαχειρίσεως αποτελείται ιδίως από μέλη που ορίζουν οι δημόσιες αρχές και οι εκπρόσωποι των παραγωγών.

8. Ο ισπανικός νόμος περί οίνου του 1970 και οι κανονισμοί που εκδόθηκαν κατ' εφαρμογή του καθορίζουν ιδίως τις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η αναγνώριση της ενδείξεως « denominación de origen » (ονομασία προελεύσεως) στους οίνους. Με το άρθρο 86 του νόμου περί οίνου επιτρέπεται η αναγραφή της ενδείξεως « denominación de origen calificada » (ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως), όταν πληρούνται ορισμένες επιπλέον ειδικές προϋποθέσεις. Αρχικά, μία από τις προϋποθέσεις αυτές συνίστατο στο γεγονός ότι το προϊόν μπορούσε να διατεθεί στην εγχώρια αγορά μόνο μετά από εμφιάλωσή του στην περιοχή παραγωγής. Το 1988, θεσπίστηκε νέα κανονιστική ρύθμιση για τις ονομασίες προελεύσεως και συγκεκριμένα το βασιλικό διάταγμα 157/88, της 22ας Φεβρουαρίου 1988, στο οποίο αναφέρεται το πρώτο ερώτημα του βελγικού δικαστηρίου. Το διάταγμα αναφέρει τις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για την έγκριση των ενδείξεων ονομασία προελεύσεως (κεφάλαιο 2) και ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως (κεφάλαιο 3) αντίστοιχα.

Το κεφάλαιο 2 του διατάγματος προβλέπει, όσον αφορά την ονομασία προελεύσεως, τη δυνατότητα παρεκκλίσεως, σε εντελώς ειδικές περιπτώσεις, από την αρχή ότι οι οίνοι αυτοί πρέπει να εμφιαλώνονται στη ζώνη παραγωγής.

Η περιορισμένη αυτή δυνατότητα παρεκκλίσεως από τον κανόνα δεν απαντά στο κεφάλαιο 3 σχετικά με την ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως. Οι συναφείς κανόνες όσον αφορά την ονομασία αυτή παρατίθενται στο άρθρο 19 του διατάγματος, το οποίο ορίζει ιδίως:

« Άρθρο 19. 1. Λογίζονται ότι διαθέτουν τα ειδικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα, για τους σκοπούς των διατάξεων του άρθρου 86 του προαναφερθέντος νόμου 25/1970, τα προϊόντα που πληρούν τις ακόλουθες προϋποθέσεις. Πρέπει:

α) (...)

β) τα προϊόντα να διατίθενται στο εμπόριο αποκλειστικώς σε φιάλες από τις οιναποθήκες προελεύσεως·

γ) το συμβούλιο διαχειρίσεως να θεσπίζει, στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων του, διαδικασία ελέγχου, από το στάδιο παραγωγής μέχρι το στάδιο εμπορίας, της ποσότητας και της ποιότητας των προστατευομένων προϊόντων, να γίνεται δε χρήση περαιτέρω επισημάνσεων ή αριθμημένων σφραγίδων στις οιναποθήκες προελεύσεως. »

Πάντως, υφίσταται μεταβατική διάταξη σχετικά με την απαιτούμενη εμφιάλωση στη ζώνη παραγωγής. Με αυτήν προβλέπεται ότι η προϋπόθεση του άρθρου 19, παράγραφος 1, στοιχείο β, τίθεται σε ισχύ μόνο μετά από παρέλευση πέντε ετών από τη δημοσίευση του διατάγματος της 24ης Φεβρουαρίου 1988 όσον αφορά τις πωλήσεις προς εξαγωγή [2].

2 — Σύμφωνα με τις γραπτές παρατηρήσεις της Ισπανικής Κυβερνήσεως, η μεταβατική αυτή διάταξη ερμηνεύεται ως εξής: « Η ανωτέρω διάταξη θεσπίστηκε λαμβάνοντας υπόψη ότι οι ζώνες που διεκδικούν την κατάταξη στην κατηγορία των ονομασιών προελεύσεως ποιότητας (Rioja και Jerez), έστω και αν η εμπορία προστατευομένων οίνων που έχουν εμφιαλωθεί στις αποθήκες προελεύσεως βαίνει αύξουσα, διατηρούν ένα μέρος του εμπορίου οίνου σε χύμα ποσότητες προς εξαγωγή » (το 1988 οι χύμα εξαγωγές οίνου Rioja ανέρχονταν στο 21 % του συνόλου με προορισμό τις αγορές του εξωτερικού).

9. Μετά τη θέσπιση της νέας ρυθμίσεως υπό μορφή διατάγματος, το συμβούλιο διαχειρίσεως του οίνου της περιοχής Rioja υπέβαλε και νέα αίτηση για τη χρήση της ενδείξεως « ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως ».

Με σκοπό την πλήρωση των απαιτουμένων προϋποθέσεων, το συμβούλιο διαχειρίσεως δημοσίευσε στις 8 Σεπτεμβρίου 1988 την εγκύκλιο 17/88 σχετικά με την παύση εμπορίας του οίνου χύμα, η οποία διευκρινίζει ιδίως τα ακόλουθα:

« Με την πάροδο του χρόνου κατέστη πάγια πρακτική το συμβούλιο διαχειρίσεως της ονομασίας προελεύσεως Rioja να αυξάνει προοδευτικά τις ποσοστώσεις εμπορίας εμφιαλωμένου οίνου και να μειώνει τις ποσοστώσεις του διατιθεμένου στο εμπόριο χύμα οίνου.

(...)

Κρίθηκε σκόπιμο να τεθεί τέρμα στην κατάσταση αυτή με πλήρη κατάργηση μεσοπροθέσμως των χύμα εξαγωγών του οίνου Rioja και τη διάθεση στο εμπόριο του οίνου μας αποκλειστικώς σε φιάλες, γεγονός που συνιστά θεμελιώδη στόχο από απόψεως εικόνας και καλής φήμης, ενώ επιβάλλεται και για τους σκοπούς της αιτήσεως προς αναγραφή της ενδείξεως ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως που υποβλήθηκε στο Υπουργείο Γεωργίας.

Συνεπώς, έχοντας υπόψη το βασιλικό διάταγμα 157/88, της 22ας Φεβρουαρίου 1988, σχετικά με τις προδιαγραφές που πρέπει να πληρούν οι ονομασίες προελεύσεως και οι ελεγχόμενες ονομασίες προελεύσεως οίνου, το συμβούλιο διαχειρίσεως αποφάσισε, κατά τη σύνοδο της ολομελείας του του μηνός Σεπτεμβρίου, ομόφωνα και χωρίς κανένα από τα παρόντα μέλη του να έχει διατυπώσει διαφορετική άποψη, να διακόψει την εξαγωγή χύμα (...) »

Το συμβούλιο διαχειρίσεως εξέδωσε διάφορες μεταβατικές διατάξεις — αποκαλούμενες « πρόγραμμα προοδευτικής μειώσεως » από το αιτούν δικαστήριο — για να καταστεί δυνατή στην πράξη η εφαρμογή της απαγορεύσεως.

10. Για την κατανόηση της ισπανικής κανονιστικής ρυθμίσεως είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η επιταγή του άρθρου 19, παράγραφος 1, στοιχείο β, του διατάγματος, ήτοι ότι η εμφιάλωση πρέπει να λαμβάνει χώρα « στις οινοαποθήκες προελεύσεως », έχει την έννοια ότι η εμφιάλωση μπορεί να πραγματοποιηθεί στα καταστήματα οποιασδήποτε επιχειρήσεως που βρίσκεται στην περιοχή Rioja και είναι εγγεγραμμένη στο μητρώο που τηρεί το συμβούλιο διαχειρίσεως. Επομένως, η εμφιάλωση μπορεί να λάβει χώρα νομίμως εντός των επιχειρήσεων που είναι εγγεγραμμένες σε όλη την περιοχή της Rioja. Δεν απαιτείται η εμφιάλωση να γίνει από τον ίδιο τον οινοπαραγωγό.

Εξάλλου, κατά τη διάρκεια της επ' ακροατηρίου συζητήσεως διευκρινίστηκε ότι η επωνυμία « ελεγχόμενη ονομασία προελεύσεως » κατοχυρώθηκε υπέρ των οίνων Rioja τον Απρίλιο του 1991 και ότι οι ειδικές μεταβατικές διατάξεις περί εξαγωγής χύμα του οίνου Rioja δεν ισχύουν πλέον.

11. Από την εξέταση των ισπανικών διατάξεων που ίσχυαν κατά τον χρόνο που ενδιαφέρει την εκκρεμή στο Βέλγιο υπόθεση, υφί-

στατο πάντοτε η περιορισμένη δυνατότητα εξαγωγής του οίνου Rioja χύμα, ενώ ήταν αδύνατη η διάθεσή του χύμα στο εμπόριο στην ισπανική αγορά.

Κατ' εμέ, για τους σκοπούς της απαντήσεως που πρέπει να δοθεί στα υποβληθέντα ερωτήματα, το Δικαστήριο δεν οφείλει να αποδώσει σημασία στις εν λόγω μεταβατικές διατάξεις και στα έννομα αποτελέσματά τους. Δεν ενδιαφέρουν αφ' εαυτών για την επίλυση του κυρίου ζητήματος της επίδικης υποθέσεως που συνίσταται στο αν το άρθρο 34 έχει την έννοια ότι απαγορεύει σε κράτος μέλος να καθορίζει κανόνες περί εμφιαλώσεως των οίνων ποιότητας υποχρεωτικώς στην περιοχή παραγωγής και απαγορεύσεως της εμπορίας του οίνου αυτού χύμα εκτός της περιοχής παραγωγής, ανεξάρτητα από το αν ο οίνος διατίθεται στις υπόλοιπες περιοχές του κράτους μέλους ή σε άλλα κράτη μέλη.

Η ενώπιον του tribunal de commerce των Βρυξελλών εκκρεμής υπόθεση

12. Εν συντομία, τα δύο προδικαστικά ερωτήματα περιήλθαν στο Δικαστήριο υπό την εξής έννοια και με βάση τις ακόλουθες σκέψεις:

13. Η βελγική επιχείρηση SA Établisements Delhaize frères et Compagnie Le Lion (στο εξής: Delhaize Le Lion) πραγματοποιεί σημαντικό κύκλο εργασιών με οίνους και διαθέτει συναφώς ίδιες εγκαταστάσεις εμφιαλώσεως[3]. Τον Ιούλιο του 1989, η Delhaize Le Lion απεδέχθη προσφορά του συνήθη μεσολαβητή της, ήτοι της SA Promalvin, σχετικά με την αγορά 3 000 εκατολίτρων (hl) οίνου Rioja χύμα [4]. Η Promalvin έκανε προφανώς την προσφορά χωρίς να εξασφαλίσει τη δυνατότητα προμηθείας της αναγκαίας ποσότητας από τον ισπανό προμηθευτή της, ήτοι την AGE Bodegas Unidas SA (στο εξής: AGE Bodegas). Όπως αποδείχθηκε, η AGE Bodegas δεν ήταν σε θέση να παραδώσει τόσο σημαντική ποσότητα οίνου χύμα, με αποτέλεσμα η ανωτέρω εταιρία να δηλώσει στην Promalvin ότι η παράδοση αντέκειτο στις διατάξεις του βασιλικού διατάγματος 157/88, της 22ας Φεβρουαρίου 1988.

14. Η Delhaise Le Lion ενήγαγε την Promalvin ενώπιον του tribunal de commerce των Βρυξελλών στις 11 Αυγούστου 1989. Η Delhaize Le Lion ζήτησε από το Δικαστήριο να υποχρεώσει την Promalvin να εκτελέσει in natura την συναφθείσα σύμβαση και, επικουρικώς, να υποχρεώσει την εναγομένη εταιρία να καταβάλει αποζημίωση, ανερχόμενη προσωρινώς σε 1 βελγικό φράγκο (BFR). Η Promalvin προσεκάλεσε στη συνέχεια ως δικονομικό εγγυητή την AGE Bodegas, αξιώνοντας να υποχρεωθεί στην εκτέλεση της παραγγελίας. Η AGE Bodegas ζήτησε την απόρριψη του αιτήματος, διευκρινίζοντας ότι η ανωτέρω ισπανική κανονιστική ρύθμιση καθιστούσε αδύνατη την παράδοση και ισχυριζόμενη, επιπλέον, ότι η εν λόγω ισπανική ρύθμιση δεν ήταν αντίθετη προς το άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ.

15. Στη Διάταξη περί παραπομπής, το tribunal de commerce των Βρυξελλών παραθέτει τις προσωρινές απόψεις του επί της υποθέσεως. Το tribunal εκτιμά ότι η ευθύνη της Promalvin μπορεί να στηριχθεί στο γεγονός ότι δεν έλαβε

3 — Όπως προκύπτει από τις γραπτές παρατηρήσεις της Delhaize Le Lion, η εταιρία πώλησε το 1989 περί τα 23,4 εκατομμύρια φιάλες επιτραπεζίου οίνου και οίνων ποιότητας (v. q. p. r. d.), το 85 % περίπου των οποίων, ήτοι περί τα 20 εκατομμύρια φιάλες, είχαν εμφιαλωθεί από την ίδια την επιχείρηση.

4 — Ακριβώς πριν από τη σύναψη της εν λόγω συμφωνίας, τα δύο μέρη είχαν εκτελέσει σύμβαση αφορώσα ποσότητα 250 hl οίνου Rioja. Μετά την εκτέλεση εκ μέρους της Promalvin της πρώτης παραγγελίας σύμφωνα με τους όρους που απεδέχθη η Delhaize Le Lion, με προμηθευτή την AGE Bodegas, η Delhaize Le Lion προέβη σε δεύτερη παραγγελία στην Promalvin, η οποία αποτελεί αντικείμενο της παρούσας δίκης και αφορά 3 000 hl.

χώρα η παράδοση, δεδομένου ότι η εταιρία επέδειξε αμέλεια με το να μην εξασφαλίσει προηγουμένως το αν η AGE Bodegas ήταν σε θέση να παραδώσει την ποσότητα αυτή. Η Delhaize Le Lion μπορεί συνεπώς να απαιτήσει την εκπλήρωση in natura, εφόσον τούτο δεν είναι αδύνατο. Η in natura εκτέλεση δεν μπορεί να απαιτηθεί παρά μόνο εφόσον η AGE Bodegas υποχρεωθεί να προβεί στην πώληση προς την Promalvin.

Η στάση της AGE Bodegas χαρακτηρίζεται ως άρνηση πωλήσεως. Πρέπει να εξεταστεί αν η άρνηση αυτή συνάδει προς το ισπανικό δίκαιο. Προς τούτο, το tribunal ανέστειλε τη διαδικασία προκειμένου να συλλέξει, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση της 7ης Ιουνίου 1968 στον τομέα της πληροφορήσεως επί του αλλοδαπού δικαίου[5], πληροφορίες σχετικά με την άρνηση πωλήσεως στο ισπανικό δίκαιο, ειδικότερα ως προς το αν η άρνηση αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως παράνομη και, ενδεχομένως, υπό ποιες προϋποθέσεις, θέτοντας το ακόλουθο ερώτημα: « Η θεμελιούμενη σε ισπανικό διάταγμα άρνηση πωλήσεως που αντίκειται προς διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ είναι παράνομη;». Το tribunal de commerce των Βρυξελλών αποφάσισε επίσης να υποβάλει τα προαναφερθέντα προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Επί της νομιμότητας της υποχρεώσεως εμφιαλώσεως του οίνου ποιότητας στην περιοχή Rioja και της απαγορεύσεως πωλήσεως χύμα εκτός της περιοχής ως απόρροιας της πρώτης

16. Κατ' εμέ, πρέπει ως σημείο αφετηρίας να ληφθούν οι επιπτώσεις που η κανονιστική ρύθμιση έχει αναμφιβόλως, προκειμένου να εκτιμηθεί η νομιμότητα εθνικής ρυθμίσεως όπως η επίδικη έναντι του κοινοτικού δικαίου.

Η ρύθμιση συνεπάγεται την παύση σημαντικής οικονομικής δραστηριότητας που ασκούνταν παλαιόθεν. Οι οινοπαραγωγοί δεν είναι πλέον ελεύθεροι να αποφασίζουν αν επιθυμούν ή όχι την πώληση του τελικού προϊόντος, ήτοι του χύμα οίνου, σε αγοραστές εκτός της περιοχής παραγωγής. Παρεμβάλλονται εμπόδια στην εξαγωγή χύμα οίνου από την περιοχή παραγωγής. Οι επιχειρήσεις εμφιαλώσεως στην περιοχή παραγωγής έχουν την αποκλειστικότητα σε βάρος παρεμφερών επιχειρήσεων που εδρεύουν εκτός της περιοχής παραγωγής[6]. Το γεγονός αυτό καθιστά τη μεταφορά του τελικού προϊόντος δυσχερέστερη και δαπανηρότερη με αποτέλεσμα ο οίνος να πωλείται ακριβότερα στον καταναλωτή[7].

Εθνική ρύθμιση που επιφέρει παρόμοιες συνέπειες δημιουργεί σοβαρά εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, η κατάργηση των οποίων αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της Συνθήκης ΕΟΚ. Η ρύθμιση γεννά τα εμπόδια αυτά στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, ώστε εκ πρώτης όψεως να θεωρείται ως αντικειμένη προς την απαγόρευση της παρεμποδίσεως των συναλλαγών που θέτει η Συνθήκη, εκτός αν τούτο είναι αναγκαίο για την ικανοποίηση επιτακτικών αναγκών, αρκούντως σημαντικών για να δικαιολογούν τις περιοριστικού χαρακτήρα συνέπειες της απαγορεύσεως.

5 — *United Nations, Treaty series*, τόμ. 720-II, αριθ. 10346.

6 — Η Βελγική Κυβέρνηση διευκρίνισε με τις γραπτές παρατηρήσεις της ότι η γενική υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων ποιότητας στις περιοχές παραγωγής τους ισοδυναμεί με την κατάργηση 300 θέσεων εργασίας στη βελγική βιομηχανία εμφιαλώσεως και 600 θέσεων στις επιχειρήσεις που συνδέονται προς αυτή· η οικονομική ζημία εκτιμάται ότι ανέρχεται σε 1 120 εκατομμύρια BFR.

7 — Επιπροσθέτως το γεγονός αυτό καθιστά δυσχερέστερη τη διαχείριση των συστημάτων επαναχρησιμοποιήσεως των υφισταμένων φιαλών στα κράτη για τα οποία προορίζονται.

17. Οι παρατηρήσεις που κατατέθηκαν στην προκειμένη περίπτωση, εκτός εκείνων της Ισπανικής Κυβερνήσεως, αφήνουν άλλωστε να εννοηθεί ότι η ισπανική ρύθμιση αντίκειται προς το άρθρο 34 και πρέπει να λογίζεται ως αδικαιολόγητη.

Ορισμένα υπομνήματα υποστηρίζουν ότι η ισπανική ρύθμιση αντίκειται προς το άρθρο 34, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση της 8ης Νοεμβρίου 1979 στην υπόθεση Groenveld [8], η οποία αφορούσε εθνική κανονιστική ρύθμιση μη εμπίπτουσα σε μια από τις κοινές οργανώσεις γεωργικών αγορών της Κοινότητας, ενώ στα πλαίσια άλλων παρεμβάσεων υποστηρίζεται ότι η ισπανική ρύθμιση αντίκειται προς το άρθρο 34, όπως αυτό εφαρμόζεται σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου σε τομέα εμπίπτοντα σε μια από τις κοινές οργανώσεις αγορών της Κοινότητας. Οι παρεμβάσεις αυτές θέτουν ερωτηματικά ως προς το αν η ισπανική ρύθμιση εμπεριέχει διαφορετική μεταχείριση μεταξύ του εμπορίου εντός κράτους μέλους και του εξαγωγικού εμπορίου του, όπως τούτο συνάγεται εμμέσως από την απόφαση στην υπόθεση Groenveld.

Η Ισπανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η εθνική ρύθμιση της Ισπανίας δεν αντίκειται στο άρθρο 34, όπως ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση στην υπόθεση Groenveld, ούτε στην κοινή οργάνωση της αμπελοοινικής αγοράς, σύμφωνα με την οποία, αντιθέτως, ρύθμιση όπως η επίδικη είναι νόμιμη. Περαιτέρω, η Ισπανική Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι η επίδικη ρύθμιση δικαιολογείται σε κάθε περίπτωση, επειδή είναι αναγκαία για την ικανοποίηση επιτακτικών αναγκών που άπτονται της προστασίας του οίνου ονομασίας προελεύσεως κατά των νοθεύσεων και της απάτης.

18. Προτίθεμαι, κατ' αρχάς, να εξετάσω τη σημασία των ισχυόντων στο πλαίσιο της κοινής οργανώσεως της αγοράς κανόνων προκειμένου να εκτιμήσω τη νομιμότητα της ισπανικής κανονιστικής ρυθμίσεως. Στη συνέχεια, πρόκειται να εξετάσω αν η επίδικη ισπανική ρύθμιση αντίκειται προς το άρθρο 34, όπως αυτό ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο με την απόφαση στην υπόθεση Groenveld και τη μεταγενέστερη νομολογία του. Τέλος, προτίθεμαι να εξετάσω αν η ρύθμιση μπορεί, ενδεχομένως, να θεωρηθεί ως υπαγορευόμενη από τις επιταγές στις οποίες αναφέρθηκε η Ισπανική Κυβέρνηση.

Η κοινή οργάνωση της αμπελοοινικής αγοράς

19. Η κοινή οργάνωση της αγοράς συνίσταται σε λεπτομερή ρύθμιση του τομέα του οίνου. Οι αρχές της κοινής οργανώσεως τίθενται με τον κανονισμό 822/87 του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 1987 [9]. Από το άρθρο 1, παράγραφος 1, του κανονισμού προκύπτει ότι:

« Η κοινή οργάνωση των αγορών στον αμπελοοινικό τομέα περιλαμβάνει κανόνες που αφορούν την παραγωγή και τον έλεγχο της αναπτύξεως του αμπελουργικού δυναμικού, κανόνες που αφορούν τις οινολογικές πρακτικές και επεξεργασίες, ένα καθεστώς τιμών και κανόνων σχετικά με τις παρεμβάσεις και άλλα μέτρα εξυγιάνσεως της αγοράς, ένα καθεστώς συναλλαγών με τις τρίτες χώρες, καθώς

8 — Υπόθεση 15/79, Sml. 1979, σ. 3409.

9 — ΕΕ 1987, L 84, σ. 1.

και κανόνες που αφορούν την κυκλοφορία και διάθεση στην κατανάλωση. »

Όπως προκύπτει από την τέταρτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού αυτού, οι σκοποί του μπορούν να επιτευχθούν « με την προσαρμογή των πόρων στις ανάγκες, προσαρμογή στηριζόμενη ιδίως σε μια πολιτική ποιότητας ». Η οργάνωση αγοράς περιλαμβάνει επίσης σημαντικές διατάξεις σχετικά με τους οίνους ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές. Τις εν λόγω διατάξεις περιλαμβάνει κυρίως ο κανονισμός 823/87 του Συμβουλίου, της 16ης Μαρτίου 1987 [10].

20. Κατ' αρχάς, πρόκειται να εξετάσω αν η κοινή οργάνωση περιέχει κανόνες οι οποίοι, όπως υποστηρίζει η Ισπανική Κυβέρνηση, δικαιολογούν αμέσως ή εμμέσως την άποψη ότι το εθνικό μέτρο που συνίσταται στην υποχρέωση εμφιαλώσεως εντός της περιοχής παραγωγής είναι νόμιμο. Στη συνέχεια, πρόκειται να εξετάσω αν η κοινή οργάνωση εμπεριέχει ρητούς κανόνες προς τους οποίους είναι ασυμβίβαστη η υποχρέωση εμφιαλώσεως. Τέλος, προτίθεμαι να εξετάσω αν η κοινή οργάνωση εμπεριέχει στοιχεία ενδεικτικά του ότι η υποχρέωση εμφιαλώσεως είναι ασυμβίβαστη προς τη ρύθμιση της αμπελοοινικής αγοράς στα πλαίσια της κοινής οργανώσεως.

21. Όπως συνάγεται σαφώς από τον κανονισμό 823/87, το Συμβούλιο περιορίστηκε να καθορίσει ορισμένους θεμελιώδεις κοινούς κανόνες για τους οίνους ποιότητας που παράγονται σε καθορισμένες περιοχές, ενώ τα κράτη μέλη έχουν αυτοτελή αρμοδιότητα να καθορίζουν κανόνες συμπληρωματικούς προς τον ανωτέρω κανονισμό [11]. Η Ισπανική Κυβέρνηση υπογράμμισε ιδιαίτερα τη σημασία των διατάξεων του άρθρου 18 του κανονισμού. Το άρθρο 18 ορίζει:

« Τα κράτη μέλη παραγωγής μπορούν να καθορίσουν, λαμβανομένων υπόψη των θεμιτών και σταθερών χρήσεων:

— πέραν των στοιχείων που αναφέρονται στο άρθρο 2, όλες τις συμπληρωματικές συνθήκες παραγωγής και τα συμπληρωματικά χαρακτηριστικά στα οποία πρέπει να ανταποκρίνονται οι v.q.p.r.d.·

— πέραν των λοιπών διατάξεων που προβλέπονται από τον παρόντα κανονισμό, όλα τα χαρακτηριστικά ή τις συνθήκες παραγωγής, παρασκευής και διακινήσεως που είναι συμπληρωματικές ή αυστηρότερες για τους v.q.p.r.d. που παράγονται στην επικράτειά τους.

(...) » [12].

10 — ΕΕ 1987, L 84, σ. 59, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 2043/89 του Συμβουλίου, της 19ης Ιουνίου 1989 (ΕΕ 1989, L 202, σ. 1).

11 — Τούτο προκύπτει ιδίως από τις ακόλουθες διατάξεις του κανονισμού: Το άρθρο 5 ορίζει: « για τις καλλιεργητικές πρακτικές που είναι αναγκαίες για να εξασφαλίζεται άριστη ποιότητα στους v. q. p. r. d. εκδίδονται κατάλληλες διατάξεις από κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος ». Το άρθρο 8 ορίζει: « οι ειδικές μέθοδοι οινοποιήσεως και επεξεργασίας, σύμφωνα με τις οποίες παράγονται οι v. q. p. r. d., καθορίζονται, για καθένα από τους οίνους αυτούς, από κάθε ενδιαφερόμενο κράτος μέλος παραγωγής ». Το άρθρο 11, παράγραφος 1, ορίζει: « για κάθε v. q. p. r. d. το ενδιαφερόμενο κράτος μέλος καθορίζει απόδοση ανά εκτάριο που εκφράζεται σε ποσότητες σταφυλιών, γλεύκους σταφυλιών ή οίνου (...) ».

12 — Όπως είναι διατυπωμένο στον κανονισμό 2043/89 του Συμβουλίου, της 19ης Ιουλίου 1989, που τροποποιεί τον κανονισμό 823/87 (ΕΕ 1989, L 202, σ. 1). Στην αρχική διατύπωσή του, το άρθρο 18 όριζε: « εκτός από τις διατάξεις που προβλέπονται από τον παρόντα κανονισμό, τα κράτη μέλη παραγωγής μπορούν να καθορίζουν, λαμβάνοντας υπόψη τις θεμιτές και σταθερές συνήθειες, χαρακτηριστικά ή συνθήκες παραγωγής και κυκλοφορίας που είναι συμπληρωματικές ή περισσότερο αυστηρές για τους v.q.p.r.d. που παράγονται στο έδαφός τους ». Παρατηρώ ότι η αρχική αυτή απόδοση ίσχυε κατά τον κρίσιμο χρόνο στα πλαίσια της εκκρεμούς ενώπιον του tribunal de commerce των Βρυξελλών διαφοράς. Πάντως, δεν νομίζω ότι η τροποποίηση, η οποία εξηγείται πιθανόν κυρίως από νομοτεχνικούς λόγους, έχει οποιαδήποτε σημασία για τα ερωτήματα επί των οποίων καλείται να απαντήσει το Δικαστήριο.

22. Μολονότι ορθώς η Ισπανική Κυβέρνηση υπογράμμισε ότι οι συμπληρωματικοί ή αυστηρότεροι κανόνες που τα κράτη μέλη είχαν τη δυνατότητα να θεσπίσουν δυνάμει του άρθρου 18 μπορούσαν επίσης να ρυθμίζουν την κυκλοφορία των οίνων ποιότητας, νομίζω ότι είναι προφανές ότι το άρθρο 18 *δεν συνιστά αφ' εαυτού νομική βάση ικανή να θεμελιώσει εθνική κανονιστική ρύθμιση για την υποχρεωτική εμφιάλωση στην περιοχή παραγωγής.* Και τούτο για δύο προφανείς λόγους. Ο πρώτος έγκειται στο γεγονός ότι, όπως συνάγεται ορθώς από το άρθρο 18, η θέσπιση των κανόνων πρέπει να γίνεται « λαμβάνοντας υπόψη τις θεμιτές και πάγιες συνήθειες ». Στην προκειμένη περίπτωση δεν αμφισβητείται ότι έγιναν σημαντικές εξαγωγές οίνου Rioja χύμα επί σειρά ετών και ότι οι εξαγωγές αυτές συνεχίστηκαν μέχρις ότου τις απαγόρευσε η ισπανική ρύθμιση. Η Ισπανική Κυβέρνηση διευκρίνισε εν προκειμένω ότι οι εξαγωγές οίνου χύμα ανέρχονταν, μέχρι την καθιέρωση της υποχρεωτικής εμφιαλώσεως, στο 20 % περίπου του εξαγομένου οίνου Rioja.

Επιπλέον, όπως συμβαίνει και με άλλες διατάξεις που εξέδωσε ο κοινοτικός νομοθέτης, το άρθρο 18 δεν μπορεί να ερμηνευθεί ότι συνιστά τη νομική βάση εθνικής ρυθμίσεως που αντίκειται στους θεμελιώδεις κανόνες της Συνθήκης σε θέματα ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων. Επομένως, πρέπει σε κάθε περίπτωση να ελεγχθεί αν η ισπανική ρύθμιση αντίκειται προς τους κανόνες αυτούς. Αυτό προτίθεμαι να πράξω ευθύς αμέσως.

23. Κατ' αρχάς, πρέπει να εξεταστεί αν *η κοινή οργάνωση της αγοράς περιλαμβάνει,* όπως ισχυρίζονται ορισμένοι από τους παρεμβαίνοντες, *κανόνες που απαγορεύουν ευθέως ή εμμέσως στα κράτη μέλη να καθιστούν υποχρεωτική την εμφιάλωση των οίνων ποιότητας στην ίδια ζώνη παραγωγής.* Το ερώτημα αυτό ενέχει ορισμένες δυσχέρειες.

Ασφαλώς, δεν χωρεί αμφιβολία *ότι στα πλαίσια της κοινής οργανώσεως δεν υφίστανται κανόνες απαγορεύοντες ρητώς* στα κράτη μέλη να θεσπίζουν παρόμοια ρύθμιση.

Μπορεί, πάντως, να υποστηριχθεί ότι η εξουσία καθορισμού των συμπληρωματικών ή αυστηροτέρων κανόνων σχετικά με την κυκλοφορία, που απονέμει ο κανονισμός 823/87 στα κράτη μέλη, εξαρτάται ρητώς από το ότι οι κανόνες αυτοί καθιερώνονται « λαμβάνοντας υπόψη τις θεμιτές και πάγιες συνήθειες ». Διευκρίνισα ήδη ότι η υποχρεωτική εμφιάλωση δεν σημαίνει ότι η υφισταμένη συνήθεια προσλαμβάνει νομικό σχήμα και ότι, συνακόλουθα, το άρθρο 18 δεν δικαιολογεί αφ' εαυτού την ισπανική ρύθμιση. Ο λόγος για τον οποίο δεν καταλήγω στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 18 εξαρτά ρητώς τη θέσπιση κανόνων εκ μέρους των κρατών μελών από την προϋπόθεση ότι οι συμπληρωματικοί ή αυστηρότεροι όροι στηρίζονται σε υφισταμένη συνήθεια, οφείλεται στις ακόλουθες δύο σκέψεις. Το άρθρο 18 περιορίζεται στην πρόβλεψη ότι η αρμοδιότητα των κρατών μελών ασκείται *« λαμβάνοντας υπόψη* τις θεμιτές και πάγιες συνήθειες ». Η διατύπωση δεν είναι σαφής, ώστε να πρέπει να συναγάγει κανείς υποχρεωτικά το συμπέρασμα ότι οποιαδήποτε συμπληρωματική εθνική ρύθμιση που δεν στηρίζεται σε υφισταμένη συνήθεια αντίκειται προς το άρθρο 18. Επιπλέον, η ερμηνεία αυτή του άρθρου 18 ισοδυναμεί, κατ' εμέ, με υπερβολικό περιορισμό της αρμοδιότητας των κρατών

μελών. Δύσκολα μπορεί να αποκλειστεί ότι υφίστανται επαρκώς σοβαροί λόγοι που ωθούν τα κράτη μέλη να ρυθμίζουν αυτοτελώς ζητήματα αφορώντα την παραγωγή και εμπορία των οίνων ποιότητας, έστω και αν η νέα ρύθμιση δεν στηρίζεται σε υφισταμένη συνήθεια.

24. Είναι προφανές ότι οι λόγοι, σύμφωνα με τις διευκρινίσεις της Ισπανικής Κυβερνήσεως, που δικαιολογούν την υποχρεωτική εμφιάλωση, όπως η διατήρηση της ποιότητας του οίνου και η καταστολή της απάτης, συνιστούν επίσης σκοπούς στους οποίους αναφέρονται οι κανόνες της κοινής οργανώσεως. *Επομένως, οι σκοποί ταυτίζονται.*

25. Εξάλλου, πρέπει να θεωρείται ως αποδεδειγμένο ότι οι κανόνες *της κοινής οργανώσεως σχετικά με τα υπό κρίση ερωτήματα δεν είναι εξαντλητικοί.* Τούτο ισχύει έστω και αν η κοινή οργάνωση εμπεριέχει κανόνες που αφορούν το εμπόριο οίνου χύμα μεταξύ των κρατών μελών. Παρόμοιοι κανόνες απαντούν, για παράδειγμα στον κανονισμό 986/89 της Επιτροπής, της 10ης Απριλίου 1989, περί των συνοδευτικών εγγράφων κατά τη μεταφορά των αμπελοοινικών προϊόντων και των βιβλίων που πρέπει να τηρούνται στον αμπελοοινικό τομέα [13], ο οποίος ρυθμίζει και τη μεταφορά αμπελοοινικών προϊόντων χύμα. Ωσαύτως, στα πλαίσια του κανονισμού 2392/89 του Συμβουλίου, της 24ης Ιουλίου 1989, σχετικά με τη θέσπιση των γενικών κανόνων για την περιγραφή και παρουσίαση των οίνων [14], τεκμαίρεται ότι ασκείται εμπορία του οίνου χύμα. Οι κανόνες αυτοί αποδεικνύουν απλώς ότι η Κοινότητα έκρινε αναγκαία τη ρύθμιση της εμπορίας του οίνου χύμα, για τον απλούστατο λόγο ότι το είδος αυτό εμπορίου υφίσταται στην πραγματικότητα. Οι ανωτέρω κανόνες δεν στηρίζονται στην εικασία ότι το εμπόριο αυτό πρέπει πάντοτε να πιθανολογείται.

26. Πάντως, υπάρχουν αποφάσεις του Δικαστηρίου, σύμφωνα με τις οποίες *η ύπαρξη οργανώσεως αγοράς συνεπάγεται περιορισμό των δυνατοτήτων των κρατών μελών να ρυθμίζουν την οικονομική δραστηριότητα* που αποτελεί αντικείμενο της οργανώσεως αγοράς, έστω και αν η εθνική ρύθμιση δεν αντίκειται προς ρητές διατάξεις που τη διέπουν. Σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, υφίστανται *ειδικοί περιορισμοί στην εξουσία των κρατών μελών να ρυθμίζουν τα θέματα που ενδιαφέρουν τις συναλλαγές μεταξύ τους* για προϊόντα που εμπίπτουν σε κοινές οργανώσεις αγορών. Γίνεται δεκτό ότι οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ περί καταργήσεως των δασμολογικών και εμπορικών εμποδίων στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές, και ειδικότερα τα άρθρα 30 και 34, αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα της κοινής οργανώσεως της αμπελοοινικής αγοράς [15].

Όπως προκύπτει από τη νομολογία αυτή, σε τομείς που διέπονται από κοινή οργάνωση, εν πάση δε περιπτώσει σε κοινή οργάνωση που περιλαμβάνει τόσο λεπτομερή ρύθμιση όσο η κοινή οργάνωση της αμπελοοινικής αγοράς, ισχύει η αρχή της ελεύθερης αγοράς, η οποία συνεπάγεται ιδίως ότι όλες οι εθνικές διατάξεις ή πρακτικές που είναι ικανές να τροποποιήσουν τα ρεύματα εισαγωγών ή εξαγωγών ή να επηρεάσουν τη διαμόρφωση των τιμών παραβιάζουν τις αρχές της κοινής οργανώ-

13 — ΕΕ 1989, L 106, σ. 1.

14 — ΕΕ 1989, L 232, σ. 13. Βλ. το άρθρο 11, παράγραφος 1, στοιχείο δ, δυνάμει του οποίου επιβάλλονται ειδικοί όροι υποχρεωτικής σημάνσεως με ετικέτα στα δοχεία ονομαστικού όγκου που υπερβαίνουν τα 60 λίτρα και περιέχουν οίνο ποιότητας, και το άρθρο 11, παράγραφος 2, στοιχείο ρ, το οποίο προβλέπει τη δυνατότητα συμπληρώσεως της περιγραφής επί της ετικέτας με την αναγραφή της ενδείξεως της εμφιαλώσεως του οίνου σε καθορισμένη περιοχή παραγωγής.

15 — Βλ. απόφαση της 29ης Νοεμβρίου 1978 στην υπόθεση 83/78, Pigs Marketing Board κατά Redmond (Sml. 1978, σ. 2347, σκέψεις 53 επ.).

σεως [16]. Τούτο σημαίνει προφανώς ότι απαγορεύονται κυρίως τα εμπόδια που παρεμβάλλονται στις εξαγωγές ευρύτερα στους εμπίπτοντες σε κοινή οργάνωση τομείς απ' ό,τι στους τομείς που δεν εμπίπτουν στην κοινή οργάνωση [17].

Επισήμανα ήδη τις σοβαρές συνέπειες που η ισπανική νομοθεσία περί υποχρεωτικής εμφιαλώσεως έχει για την εξαγωγή του οίνου χύμα και που κατά παράδοση αποτελεί εμπόρευμα βαρύνουσας σημασίας στις συναλλαγές μεταξύ Ισπανίας και των λοιπών κρατών μελών. Αναφερόμενος και στηριζόμενος στη νομολογία που προανέφερα, μπορεί κανείς να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι εθνική ρύθμιση για την υποχρεωτική εμφιάλωση αντίκειται προς την απαγόρευση του άρθρου 34 της Συνθήκης στο μέτρο που η διάταξη αυτή εφαρμόζεται σε τομέα εμπίπτοντα στην κοινή οργάνωση της αμπελοοινικής αγοράς.

27. Πάντως, δεν αποκλείω το ενδεχόμενο η εθνική αυτή ρύθμιση να δικαιολογείται από τους στόχους στους οποίους αναφέρθηκε η Ισπανική Κυβέρνηση. Όπως προανέφερα, πρόκειται για στόχους που η κοινή οργάνωση τείνει επίσης να επιδιώκει, χωρίς να αποκλείεται οι εθνικές κανονιστικές ρυθμίσεις να επιδιώκουν επίσης την επίτευξή τους.

Προτίθεμαι να εξετάσω αν στην πράξη μπορεί να θεωρηθεί ότι η ισπανική κανονιστική ρύθμιση στηρίζεται σε επιτακτικές και σοβαρές απαιτήσεις, ώστε να δικαιολογείται η κατ' αρχήν αντίθεση μεταξύ αυτής και της οργανώσεως αγοράς.

Το άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ

28. Στη συνέχεια προτίθεμαι να εξετάσω το ζήτημα αν η υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων ποιότητας στην περιοχή παραγωγής, όπως προβλέπει η ισπανική νομοθεσία, αντίκειται στο άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ, όπως

16 — Βλ. την απόφαση στην προαναφερθείσα με την προηγούμενη υποσημείωση υπόθεση, σκέψεις 57 και 58. Το Δικαστήριο αναγνώρισε με ορισμένες αποφάσεις, αντικείμενο των οποίων ήταν εθνικές ρυθμίσεις περιοριστικές της παραγωγής εμπορευμάτων που ενέπιπταν σε κοινή οργάνωση αγοράς, ότι η επίδικη οργάνωση αγοράς « αποκλείει οποιαδήποτε εθνική κανονιστική ρύθμιση ικανή να παρεμποδίσει αμέσως ή εμμέσως, πραγματικώς ή δυνητικώς, το ενδοκοινοτικό εμπόριο », βλ. απόφαση της 30ής Οκτωβρίου 1974 στην υπόθεση 190/73, Van Haaster, (Sml. 1974, σ. 1123, σκέψη 16). Μια άλλη παρόμοια απόφαση εκδόθηκε επ' ευκαιρία της υποθέσεως 111/76, Van den Hazel (Sml. 1977, σ. 901).

17 — Υπάρχουν ίσως περισσότερο πρόσφατες αποφάσεις που αφήνουν να εννοηθεί ότι το Δικαστήριο δεν θεωρεί ότι είναι αναγκαίο να δίδεται διαφορετική ερμηνεία στο άρθρο 34 ανάλογα με το αν εφαρμόζεται σε τομέα που εμπίπτει ή όχι σε κοινή οργάνωση. Ενδέχεται η άποψη αυτή να έχει εκφρασθεί στην απόφαση του Δικαστηρίου της 6ης Οκτωβρίου 1987 στην υπόθεση 118/86, Nertsvoederfabriek (Συλλογή 1987, σ. 3883), η οποία αφορούσε ολλανδική κανονιστική ρύθμιση σχετικά με την υποχρεωτική παράδοση σφαγίων ζώων και με την οποία το Δικαστήριο, αναφερόμενο σε διατάξεις δύο οργανώσεων αγοράς, έκρινε στη σκέψη 9: « Δεδομένου ότι οι διατάξεις αυτές επαναλαμβάνουν τις απαγορεύσεις που θέτουν τα άρθρα 30 και 34 της Συνθήκης, η ρύθμιση στην οποία αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο πρέπει να εκτιμηθεί ακριβώς υπό το πρίσμα αποκλειστικώς των διατάξεων αυτών των άρθρων σχετικά με την κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών και κάθε μέτρου ισοδυνάμου αποτελέσματος επί των εισαγωγών και των εξαγωγών, θεωρουμένων ως αναπόσπαστο μέρος των κοινών οργανώσεων αγοράς ».
Είναι επίσης πιθανό η άποψη αυτή να απαντά και στην απόφαση της 25ης Νοεμβρίου 1986 στην υπόθεση 148/85, Forest (Συλλογή 1986, σ. 3449), η οποία αφορούσε γαλλική κανονιστική ρύθμιση σχετικά με την ποσόστωση θραύσεως σίτου και με την οποία το Δικαστήριο έκρινε τα ζητήματα που ανάγονταν στη σημασία των άρθρων 30 και 34 ανεξάρτητα από την υφιστάμενη οργάνωση αγοράς.
Μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι το Δικαστήριο τήρησε κατά τι περισσότερο περιοριστική στάση στο ζήτημα της επιπτώσεως των οργανώσεων αγοράς επί της εφαρμογής των κανόνων της Συνθήκης ΕΟΚ σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων με την απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1984 στην υπόθεση 237/82, Jongeneel Kaas (Συλλογή 1984, σ. 483), η οποία αφορούσε ολλανδικές διατάξεις στον τομέα των τυριών.
Κατ' εμέ, τίθεται επίσης το ερώτημα αν, σε τομέα εμπίπτοντα σε κοινή οργάνωση αγοράς, πρέπει να διασφαλίζεται, όταν ελλείπουν ειδικά ενδεικτικά στοιχεία συναφώς από την ίδια τη ρύθμιση της οργανώσεως αγοράς, μεγαλύτερη προστασία της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων από εκείνη που διασφαλίζεται στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων σε τομείς που δεν εμπίπτουν σε κοινή οργάνωση.
Πάντως, η παλαιότερη νομολογία, η οποία είναι αφ' εαυτής σαφής, δεν εγκαταλείφθηκε με την ενδεδειγμένη βεβαιότητα, ώστε να μπορώ να θεμελιώσω τις προτάσεις μου σ' αυτήν.

αυτό ερμηνεύθηκε από το Δικαστήριο για τους τομείς που δεν εμπίπτουν στην κοινή οργάνωση των γεωργικών προϊόντων.

Όπως προανέφερα, το Δικαστήριο είχε την ευκαιρία να ερμηνεύσει για πρώτη φορά το άρθρο 34 με την απόφαση που εξέδωσε στις 8 Νοεμβρίου 1979 στην υπόθεση 15/79, Groenveld, στη συνέχεια δε ενέμεινε στην ίδια ερμηνεία εκδίδοντας ορισμένες αποφάσεις [18].

Σύμφωνα με τις ανωτέρω αποφάσεις, το άρθρο 34 απαγορεύει τη θέσπιση των εθνικών εκείνων μέτρων:

— που έχουν ως αντικείμενο ή ως συνέπεια να περιορίζουν συγκεκριμένα τα ρεύματα εξαγωγής, και

— να εισάγουν με τον τρόπο αυτό διαφορετική μεταχείριση μεταξύ του εγχωρίου εμπορίου κράτους μέλους και του εξαγωγικού εμπορίου του,

— κατά τρόπο που να διασφαλίζει ειδικό πλεονέκτημα υπέρ της εθνικής παραγωγής ή της εσωτερικής αγοράς του ενδιαφερομένου κράτους σε βάρος της παραγωγής ή του εμπορίου των κρατών μελών.

18 — Βλ. για παράδειγμα τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 14ης Ιουλίου 1981 στην υπόθεση 115/80, Oebel (Συλλογή 1981, σ. 1993), της 1ης Απριλίου 1982 στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις 141/81 έως 143/81, Holdijk (Συλλογή 1982, σ. 1299), της 15ης Δεκεμβρίου 1982 στην υπόθεση 286/81, Oosthoek (Συλλογή 1982, σ. 4575) και της 7ης Φεβρουαρίου 1984 στην υπόθεση 237/82, Jongeneel Kaas (Συλλογή 1984, σ. 483). Η πλέον πρόσφατη από τις αποφάσεις που εξέδωσε το Δικαστήριο στον τομέα αυτό είναι εκείνη της 28ης Φεβρουαρίου 1991 στην υπόθεση C-332/89, Marchandise (Συλλογή 1991, σ. I-1027).

29. Θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να φανεί ότι οι επίδικοι ισπανικοί κανόνες δεν αποσκοπούν ή δεν έχουν ως συνέπεια να περιορίζουν συγκεκριμένα τα ρεύματα εξαγωγής και, συνακόλουθα, δεν εισάγουν διαφορετική μεταχείριση μεταξύ του εγχωρίου εμπορίου κράτους μέλους και του εξαγωγικού εμπορίου του. Κατ' εμέ, παρόμοια επιπόλαιη εξέταση δεν μπορεί να τύχει υποστηρίξεως στην παρούσα υπόθεση. Δεν πρόκειται για εθνικούς κανόνες που αντιμετωπίζουν τα εμπορεύματα με τον ίδιο τρόπο, ανεξάρτητα από το αν πωλούνται ή όχι στην εγχώρια αγορά ή προορίζονται προς εξαγωγή. Η διαφορετική μεταχείριση έγκειται στο γεγονός ότι οι οινοπαραγωγοί έχουν τη δυνατότητα να πωλούν στην περιοχή παραγωγής τον οίνο που δεν έχει ακόμη εμφιαλωθεί, ενώ αυτή η δυνατότητα δεν υφίσταται εκτός των προαναφερθεισών περιοχών. Η ισπανική κανονιστική ρύθμιση ευνοεί τις επιχειρήσεις της περιοχής Rioja. Η προτιμησιακή αυτή μεταχείριση απηχεί τη δυσμενή μεταχείριση των επιχειρηματιών των άλλων κρατών μελών. Το αποτέλεσμα αυτό δεν μετριάζεται από το γεγονός ότι η εν λόγω προτιμησιακή μεταχείριση προβλέπει την ίδια δυσμενή διάκριση σε βάρος των επιχειρηματιών του οικείου κράτους μέλους που ασκούν τις δραστηριότητές τους εκτός της περιοχής Rioja. Όλοι οι ευνοούμενοι από την εν λόγω προτιμησιακή μεταχείριση επιχειρηματίες ασκούν τις δραστηριότητές τους στην ανωτέρω περιοχή παραγωγής, το γεγονός δε ότι οι περιοριστικές συνέπειες του συστήματος αυτού επί των εξαγωγών δεν ευνοούν όλους τους επιχειρηματίες του οικείου κράτους μέλους δεν μπορεί να έχει ως συνέπεια ότι το σύστημα αυτό δεν εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 34. Τούτο σημαίνει ότι ασπάζομαι τη συλλογιστική που στηρίζεται στην απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Μαρτίου 1990 στην υπόθεση C-21/88 [19], αναφορικά με ιταλικό περιφερειακό προτιμησιακό καθεστώς που περιόριζε τις εισαγωγές εμπορευμάτων από άλλα κράτη μέλη και το οποίο, συνακόλουθα, θεωρήθηκε από το Δικαστήριο ως αντικείμενο στο άρθρο 30 της Συνθήκης ΕΟΚ. Κατ' εμέ, η απόφαση αυτή μπορεί να

19 — Du Pont de Nemours Italiana, Συλλογή 1990, σ. 889, 920.

χρησιμοποιηθεί και στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 34.

30. Εξάλλου, νομίζω ότι η νομολογία του Δικαστηρίου που αφορά την εφαρμογή του άρθρου 34 στους εθνικούς κανόνες περί διαθέσεως ή επαναχρησιμοποιήσεως διαφόρων τύπων αποβλήτων[20] προσφέρει επιχειρήματα προς στήριξη της απόψεως που πρυτανεύω. Οι επίδικοι εθνικοί κανόνες καθιέρωναν υποχρεωτικά συστήματα για διαφόρους τομείς στα οικεία κράτη μέλη. Το Δικαστήριο έκρινε ότι επρόκειτο για έμμεσα εμπόδια κατά την εξαγωγή που απαγορεύονταν στον βαθμό που τα εν λόγω συστήματα παρεμπόδιζαν την εξαγωγή των αποβλήτων σε άλλα κράτη μέλη με σκοπό την επαναχρησιμοποίηση ή τη διάθεσή τους από εγκεκριμένες επιχειρήσεις στα κράτη αυτά.

31. Επομένως, θεωρώ ότι έχει έρεισμα η διαπίστωση ότι η υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων ποιότητας στην περιοχή παραγωγής κράτους μέλους συνιστά εμπόδιο για την εξαγωγή ενός προϊόντος — του χύμα οίνου — που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί αν δεν ίσχυε η υποχρέωση εμφιαλώσεως και ότι, επομένως, η σχετική υποχρέωση εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 34 της Συνθήκης[21].

Επί του ερωτήματος αν η προβλεπόμενη από την εθνική νομοθεσία υποχρέωση εμφιαλώσεως των οίνων ποιότητας στην περιοχή παραγωγής μπορεί να θεωρηθεί ως δικαιολογημένη

32. Εν όψει του συμπεράσματος στο οποίο κατέληξα, ότι η επίδικη ισπανική κανονιστική ρύθμιση έχει, όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων μεταξύ κρατών μελών, περιοριστικό αποτέλεσμα που αντίκειται στο άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ, προτίθεμαι να εξετάσω αν η ρύθμιση αυτή μπορεί τουλάχιστον να θεωρηθεί ως δικαιολογημένη από το ότι την καθιστούν αναγκαία επιτακτικοί λόγοι ικανοποιήσεως επαρκώς σημαντικών απαιτήσεων που δικαιολογούν τις περιοριστικές αυτές συνέπειες.

33. Όπως προανέφερα, η Ισπανική Κυβέρνηση ισχυρίστηκε ότι η επίδικη ρύθμιση είναι απολύτως αναγκαία για την ικανοποίηση των επιτακτικών αναγκών που άπτονται της προστασίας του οίνου ονομασίας προελεύσεως κατά των νοθεύσεων και της απάτης. Η Ισπανική Κυβέρνηση υπογράμμισε μεταξύ άλλων ότι,

20 — Παραπέμπω στην απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Μαρτίου 1983 στην υπόθεση 172/82, Inter-Huiles (Συλλογή 1983, σ. 555), καθώς και στην απόφαση της 7ης Φεβρουαρίου 1985 στην υπόθεση 173/83, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Συλλογή 1985, σ. 491), τέλος στην απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1987 στην υπόθεση 118/86, Nertsvoederfabriek Nederland BV (Συλλογή 1987, σ. 3883). Οι δύο από τις πρώτες υποθέσεις αφορούσαν τη νομιμότητα του γαλλικού συστήματος διαθέσεως των χρησιμοποιημένων ορυκτελαίων και η τρίτη τους κανόνες που ίσχυαν στις Κάτω Χώρες σχετικά με τη διάθεση των καταλοίπων ζώων.

21 — Η παρούσα υπόθεση με οδήγησε στο ερώτημα αν η ερμηνεία του άρθρου 34 εκ μέρους του Δικαστηρίου ενδέχεται να αποδειχθεί εξαιρετικά στενή. Κατ' εμέ, θεμέλιο για την εφαρμογή του άρθρου 34 στην περίπτωση της υποχρεώσεως που ισχύει στην Ισπανία για εμφιάλωση είναι, όπως προανέφερα, ότι εξακολουθεί να υπάρχει δυνατότητα πωλήσεως χύμα του οίνου στην επίδικη περιοχή παραγωγής. Η δικαιολογία αυτή δεν μπορεί να προβληθεί όσον αφορά τους εθνικούς κανόνες που επιβάλλουν την υποχρέωση εμφιαλώσεως εκ μέρους των ιδίων των παραγωγών. Δεν θα μπορούσε περαιτέρω να ισχύσει εν όψει άλλων καταστάσεων όπου οι εθνικοί κανόνες ενδέχεται να απαιτούν εκ των υστέρων μεταποίηση εμπορεύματος, το οποίο θα μπορούσε να διατεθεί στο εμπόριο, από την επιχείρηση όπου υπέστη την πρώτη μεταποίηση. Δεν μπορεί να αποκλείεται η δυνατότητα κράτους μέλους να κρίνει σκόπιμο τον καθορισμό κανόνων που υποχρεώνουν τις επιχειρήσεις οι οποίες παρήγαγαν μέχρι τότε ημιτελικά προϊόντα τα οποία πώλησαν στις επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών να παράγουν οι ίδιες το τελικό προϊόν. Παρόμοιοι εθνικοί κανόνες, οι οποίοι κατά την ερμηνεία του Δικαστηρίου δεν εμπίπτουν προφανώς στο άρθρο 34, θα μπορούσαν, κατά την άποψή μου, κάλλιστα να αποτελέσουν αδικαιολόγητα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

όπως προκύπτει από το άρθρο 36 της Συνθήκης, οι περιορισμοί στις εξαγωγές μπορεί να είναι νόμιμοι όταν δικαιολογούνται εκ λόγων προστασίας της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας, η ίδια δε θεωρεί ότι οι ονομασίες προελεύσεως εμπίπτουν στην έννοια της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας.

34. Στην παρούσα υπόθεση το ερώτημα αν οι λόγοι στους οποίους στηρίζεται η ισπανική ρύθμιση εμπίπτουν στην έννοια της βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας, όπως αυτή ορίζεται στο άρθρο 36, αποτελεί κατ' αρχήν σημαντικό ζήτημα. Συγκεκριμένα, πρέπει να ληφθεί ως αφετηρία η άποψη ότι μόνον οι λόγοι που παρατίθενται στο άρθρο 36 μπορούν να δικαιολογήσουν εθνική ρύθμιση απαγορευομένη από το άρθρο 34, εκ του ότι εισάγει διαφορετική μεταχείριση [22].

Αντιθέτως, προτίθεμαι με τις προτάσεις μου στην παρούσα υπόθεση να αποφύγω να λάβω θέση επί του ζητήματος αν η ονομασία προελεύσεως εμπίπτει στα δικαιώματα βιομηχανικής και εμπορικής ιδιοκτησίας του άρθρου 36.

Ο πρώτος και σημαντικότερος λόγος έγκειται στο ότι στην παρούσα υπόθεση δεν απαιτείται, κατ' εμέ, να λάβω θέση επί του ερωτήματος αυτού, επειδή νομίζω ότι είναι σαφές ότι η ισπανική ρύθμιση δεν μπορεί να θεωρείται ως δικαιολογημένη, εφόσον δεν είναι αναγκαία για την ικανοποίηση των επιτακτικών αναγκών ή δεν συνιστά το λιγότερο επιζήμιο για τις συναλλαγές μέτρο που μπορεί να επιλεγεί για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου.

Ο δεύτερος λόγος για τον οποίο επέλεξα την προσέγγιση αυτή είναι, κατ' εμέ, ότι η παρούσα υπόθεση δεν είναι η πλέον ιδανική για την επίλυση του σημαντικού και μη επιλυθέντος μέχρι σήμερα ερωτήματος αν οι ονομασίες προελεύσεως εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 36 της Συνθήκης ΕΟΚ [23].

35. Ορθώς η Ισπανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι είναι σημαντικό να προστατεύεται με επίταση η ποιότητα των οίνων ελεγχόμενης προελεύσεως και ότι πρέπει να λαμβάνονται όλα τα αναγκαία μέτρα, ώστε να αποφεύγεται οι οίνοι αυτοί να αποτελούν αντικείμενο απάτης.

Στις σκέψεις που ακολουθούν εκκινώ από την άποψη ότι η απαίτηση αυτή, όπως διευκρίνισε η Ισπανική Κυβέρνηση, θεμελιώνει την υποχρέωση εμφιαλώσεως και ότι πρόκειται όντως για απαίτηση που μπορεί να δικαιολογεί περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

36. Κατ' εμέ, αρκετοί λόγοι υποδηλώνουν ότι δεν είναι απαραίτητη η επιβολή της υποχρεώσεως εμφιαλώσεως για την επίτευξη του στόχου που υποστηρίχθηκε ότι αποτέλεσε τη δικαιολογητική βάση της επίδικης ισπανικής ρυθμίσεως.

22 — Βλ. συναφώς την απόφαση στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 19 υπόθεση Du Pont de Nemours Italiana.

23 — Συναφώς, εφιστώ την προσοχή επί του γεγονότος ότι η προσέγγιση που επέλεξα δεν πρωτοτυπεί. Το ίδιο το Δικαστήριο σε υπόθεση, στα πλαίσια της οποίας είχε προβληθεί ο ισχυρισμός ότι οι ονομασίες προελεύσεως εμπίπτουν στο άρθρο 36, απέφυγε να λάβει θέση επί του ζητήματος επειδή έκρινε ότι οι εθνικοί κανόνες που ίσχυαν δεν μπορούσαν να θεωρηθούν ως δικαιολογημένοι, εφόσον δεν πληρούσαν τις προϋποθέσεις που έπρεπε, εξάλλου να πληρούνται κατ' εφαρμογή του άρθρου 36. Βλ. απόφαση της 13ης Μαρτίου 1984 στην υπόθεση 16/83, Prantl (Συλλογή 1984, σ. 1299, σκέψη 35).

Είναι φυσικό να εκκινώ από την άποψη ότι η υποχρέωση που έχει ως συνέπεια την παύση υφισταμένης παλαιόθεν πρακτικής, η οποία έχει σημαντικές επιπτώσεις για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και συνεπάγεται σημαντικούς περιορισμούς στην ευχέρεια των οινοπαραγωγών να επιλέγουν ελεύθερα τους τρόπους πωλήσεως, έχει έρεισμα σε σαφώς δικαιολογημένη ανάγκη.

Πάντως, η ανάγκη αυτή δεν αποδείχθηκε στην προκειμένη περίπτωση. Στα πλαίσια της παρούσας υποθέσεως, δεν προσκομίστηκε κανένα στοιχείο που να καταδεικνύει με πειστικό τρόπο ότι οι νομικοί κανόνες που εφαρμόζονταν μέχρι τότε αποτελούσαν πραγματικό κίνδυνο αλλοιώσεως της ποιότητας και χρησιμοποιήσεως απατηλών μέσων και ότι η υποχρέωση εμφιαλώσεως μείωνε σημαντικά τον κίνδυνο που ενδεχομένως υφίστατο.

37. Συναφώς, έχει σημασία να αναγνωριστεί ότι η ισπανική ρύθμιση που προαναφέρθηκε δεν παρεμποδίζει τη μεταφορά οίνου χύμα εντός της περιοχής Rioja. Οι κίνδυνοι αλλοιώσεως της ποιότητας και απάτης κατά τη μεταφορά προς άλλες επιχειρήσεις και από την εμφιάλωση του οίνου εκτός της παραγωγού επιχειρήσεως εξακολουθούν να υφίστανται. Η διευκρίνιση της Ισπανικής Κυβερνήσεως ότι τα καθήκοντα του συμβουλίου διαχειρίσεως περιορίζονται στον έλεγχο αποκλειστικά και μόνο εντός της περιοχής Rioja δεν είναι εν προκειμένω επαρκής για να δικαιολογήσει την επίδικη ρύθμιση. Έλεγχοι διενεργούνται επίσης και εκτός της περιοχής αυτής και δεν αποδείχθηκε ότι οι αναφερθέντες κίνδυνοι είναι στην πραγματικότητα μεγαλύτεροι εκτός απ' ό,τι εντός της εν λόγω περιοχής.

Όπως ήδη προανέφερα, το κοινοτικό δίκαιο διαθέτει ρύθμιση που προβλέπει για τη μεταφορά του οίνου χύμα λεπτομέρειες εφαρμογής, στόχος των οποίων είναι μεταξύ άλλων η καταστολή της απάτης[24] και, στο βαθμό που μπορώ να αντιληφθώ, η παρούσα υπόθεση δεν έφερε στο φως κανένα στοιχείο ικανό να θεμελιώσει την άποψη ότι οι εν λόγω κανόνες δεν λειτουργούν κατά τρόπο ικανοποιητικό, ώστε να είναι αναγκαίο τα κράτη μέλη να εκδίδουν αυστηρότερους κανόνες.

38. Η υποχρέωση εμφιαλώσεως που ισχύει στην περιοχή Rioja δεν μπορεί, συνεπώς, να θεωρηθεί ως απολύτως αναγκαία για την επίτευξη του επιδιωκομένου στόχου. Ο στόχος αυτός μπορεί να επιτευχθεί μέσω άλλων μέτρων που θίγουν λιγότερο τις εμπορικές συναλλαγές.

Η υποχρέωση εμφιαλώσεως αντίκειται προς το άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ και συνεπώς είναι αδικαιολόγητη.

Η απάντηση επί του δευτέρου ερωτήματος

39. Το δεύτερο ερώτημα που υπέβαλε το tribunal de commerce των Βρυξελλών έχει ως εξής: «Μπορούν οι ιδιώτες (...) να επικαλούνται την παράβαση του άρθρου 34 έναντι άλλων ιδιωτών;»

24 — Βλ. κανονισμό (ΕΟΚ) 986/89 της Επιτροπής, της 10ης Απριλίου 1989, περί των συνοδευτικών εγγράφων κατά τη μεταφορά των αμπελοοινικών προϊόντων και των βιβλίων που πρέπει να τηρούνται στον αμπελοοινικό τομέα (ΕΕ 1989, L 106, σ. 1). Ο κανονισμός αυτός περιέχει ειδικούς κανόνες που αφορούν τα μη επεξεργασμένα προϊόντα.

Κατά τη Διάταξη παραπομπής, το ερώτημα αυτό εντάσσεται στο πλαίσιο της επιχειρηματολογίας που η AGE Bodegas ανέπτυξε σχετικά με τη νομιμότητα της αρνήσεως πωλήσεως, ήτοι ότι το άρθρο 34 εφαρμόζεται μόνο στα μέτρα που λαμβάνουν τα κράτη μέλη και συνιστούν εμπόδιο στις συναλλαγές, ενώ το άρθρο 34 δεν μπορεί να εφαρμόζεται στις σχέσεις μεταξύ των ιδιωτικών επιχειρήσεων.

40. Η εν λόγω επιχειρηματολογία θεμελιώνεται σε ορθή άποψη, υπό την έννοια ότι, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, το άρθρο 34 αφορά μόνο δημόσια μέτρα και όχι τη συμπεριφορά ιδιωτικών επιχειρήσεων [25].

Το άρθρο 34 δεν εφαρμόζεται ευθέως επί των ιδιωτικών επιχειρήσεων. Δεν εμπεριέχει απαγόρευση για τις επιχειρήσεις να παρεμποδίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων λαμβάνοντας αυτοτελώς μέτρα. Η άρνηση πωλήσεως της AGE Bodegas δεν μπορεί συνεπώς αφ' εαυτής να αντίκειται στο άρθρο 34.

41. Πάντως, από τα ανωτέρω δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι η απαγόρευση του άρθρου 34 δεν μπορεί κατ' άλλο τρόπο να έχει σημασία στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ ιδιωτών.

Υπενθυμίζω ότι η εταιρία AGE Bodegas αιτιολόγησε την άρνηση πωλήσεως έναντι της Promalvin επικαλούμενη το γεγονός ότι η υποχρέωση εμφιαλώσεως και η σχετική απαγόρευση που προκύπτει για την πώληση οίνου χύμα εκτός της περιοχής Rioja δεν της επέτρεπαν να πωλήσει την επιθυμητή από την Promalvin ποσότητα.

Υπενθυμίζω επίσης ότι το tribunal de commerce των Βρυξελλών έκρινε ότι είναι αναγκαίο να επιλυθεί το ζήτημα αν η άρνηση πωλήσεως είναι νόμιμη κατά το ισπανικό δίκαιο και έκρινε συναφώς αναγκαίο να ζητήσει από το Δικαστήριο ερμηνεία του άρθρου 34 για να μπορέσει να κρίνει αν η υποχρέωση εμφιαλώσεως που είχε καθιερώσει η ισπανική νομοθεσία αντίκειται στο άρθρο 34.

Υπό την έννοια αυτή, σύμφωνα με το tribunal de commerce, η νομιμότητα της υποχρεώσεως εμφιαλώσεως κατά το κοινοτικό δίκαιο δεν ενδιαφέρει στα πλαίσια του ερωτήματος αν η άρνηση πωλήσεως είναι νόμιμη κατά το ισπανικό δίκαιο.

42. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, δεν χωρεί αμφιβολία ότι υπό τις ανωτέρω περιστάσεις οι ιδιώτες μπορούν να επικαλεστούν, στα πλαίσια εκκρεμούς ενώπιον εθνικού δικαστηρίου υποθέσεως, το άρθρο 34. Το άρθρο 34 έχει άμεσο αποτέλεσμα και παρέχει στους ιδιώτες δικαιώματα που τα δικαστήρια των κρατών μελών οφείλουν να σέβονται [26]. Τούτο σημαίνει ότι ιδιώτες μπορούν επίσης να επικαλούνται το άρθρο 34 σε διαφορές τους με άλλους ιδιώτες, προκειμένου να διαπιστωθεί η νομιμότητα μέτρων που λαμβάνουν οι δημόσιες αρχές και έχουν σημασία για την επίλυση των εν λόγω διαφορών μεταξύ των ιδιωτών.

25 — Βλ., μεταξύ άλλων, την απόφαση του Δικαστηρίου της 1ης Οκτωβρίου 1987 στην υπόθεση 311/85, VVR Vereniging van Vlaamse Reisbureaus (Συλλογή 1987, σ. 3801).

26 — Βλ. μεταξύ άλλων την απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Νοεμβρίου 1978 στην υπόθεση 83/78, Pigs Marketing Board (Sml. 1978, σ. 2347).

Η νομολογία του Δικαστηρίου προσφέρει αρκετά παραδείγματα όπου το άμεσο αποτέλεσμα αναγνωρίστηκε στην περίπτωση του άρθρου 30 επί των υποθέσεων μεταξύ ιδιωτών που εκκρεμούν ενώπιον εθνικών δικαστηρίων. Περιορίζομαι συναφώς να αναφέρω την απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Νοεμβρίου 1982 στην υπόθεση 262/81 [27], και την πλούσια νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη σημασία του άρθρου 30 για τη δυνατότητα επικλήσεως εκ μέρους ιδιωτών δικαιωμάτων απορρεόντων από εθνική κανονιστική ρύθμιση σχετικά με τη βιομηχανική και εμπορική ιδιοκτησία ώστε να απαγορεύονται οι παράλληλες εισαγωγές.

Στο πλαίσιο αυτό, δεν υπάρχει λόγος το άρθρο 34 να τύχει διαφορετικής μεταχειρίσεως από εκείνη του άρθρου 30 [28].

43. Επομένως, διαπιστώνω ότι το tribunal de commerce των Βρυξελλών πρέπει να εφαρμόσει το άρθρο 34, δεδομένου ότι αποφάνθηκε ότι η προβλεπομένη στην ισπανική νομοθεσία υποχρέωση εμφιαλώσεως που επικαλέστηκε η AGE Bodegas για να δικαιολογήσει την άρνησή της προς πώληση είναι νόμιμη.

44. Πάντως, πρέπει επίσης να υπογραμμιστεί ότι ο παράνομος χαρακτήρας της υποχρεώσεως εμφιαλώσεως κατά το κοινοτικό δίκαιο δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη το παράνομο της αρνήσεως πωλήσεως της AGE Bodegas στην Promalvin. Το ερώτημα αυτό πρέπει να επιλυθεί κατά το ισπανικό δίκαιο και δεν μπορεί να αποκλείεται η άποψη ότι η άρνηση πωλήσεως ενδέχεται να είναι νόμιμη κατά το ισπανικό δίκαιο, έστω και αν η υποχρέωση εμφιαλώσεως αντίκειται στο κοινοτικό δίκαιο. Όπως διευκρίνισε η Επιτροπή με τις γραπτές παρατηρήσεις της, μπορεί κατά το ισπανικό δίκαιο να συντρέχουν λόγοι που καθιστούν την άρνηση πωλήσεως νόμιμη, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι η υποχρέωση εμφιαλώσεως είναι παράνομη.

Προτεινόμενη απάντηση στα υποβληθέντα ερωτήματα

45. Για τους λόγους που προανέφερα, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσω ως εξής στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε το tribunal de commerce των Βρυξελλών:

« 1) Εθνικές διατάξεις, όπως αυτές που εφαρμόζονται στην περιοχή Rioja και επιβάλλουν την υποχρέωση εμφιαλώσεως εντός της περιοχής παραγωγής των οίνων ποιότητας, είναι αντίθετες προς το άρθρο 34 της Συνθήκης ΕΟΚ.

2) Το άρθρο 34 έχει άμεσο αποτέλεσμα και στις ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων διαφορές μεταξύ ιδιωτών, υπό την έννοια ότι μπορεί να προβάλλεται ως θεμέλιο για τον έλεγχο της από απόψεως κοινοτικού δικαίου νομιμότητας εθνικών μέτρων που έχουν σημασία για την επίλυση των εκκρεμουσών ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων διαφορών. »

27 — Walter Rau Lebensmittelwerke, Συλλογή 1982, σ. 3961.

28 — Την άποψη αυτή επιβεβαιώνει η απόφαση του Δικαστηρίου της 10ης Μαρτίου 1983 στην υπόθεση 172/82, Inter-Huiles (Συλλογή 1983, σ. 555), στα πλαίσια της οποίας έγινε επίκληση του άρθρου 34 από ιδιώτες σε συνάρτηση με το ζήτημα της νομιμότητας του γαλλικού συστήματος που ήδη αναφέρθηκε για τα χρησιμοποιημένα ορυκτέλαια.